

מימינו וראש בית אב משמאלו', חזרה המשנה ושנתה זאת כאן, ללמדנו מדוע ראש בית אב הוא האומר 'הגבה שמאלך' (מרומי שדה). ויש שפירש, שהטעם שאין הסגן אומר זאת, משום שיש איבה בינו לבין הכהן גדול, כשתי צרות בבית אחד, ואם של שם עולה בשמאל, הסגן שמח בתקלתו (ר"י מלוניל).

נְתַןָּן עַל שְׁנֵי הַשְּׁעִירִים - גורל שעלה בימינו, נותן על השעיר העומד לימינו (רש"י). וכן גורל שעלה בשמאלו, נותן על השעיר העומד לשמאלו, שאמר הכתוב (ויקרא טז, ח) 'ונתן אהרן על שני השעירים', ומשמע בבחינת אחת, ולכן צריך לתת את שניהם יחד, זה בימין וזה בשמאל, ולא בזה אחר זה בימין (שפתי חכמים שם). ויש שצייד, שצריך לתת את שניהם בימין בזה אחר זה, משום שיש לקיים את מצוות הניתנה בימין (שפת אמת).

וְאוֹמֵר 'לֵה' חֲטָאת', שלדעת ת"ק, כוונת הכתוב 'אשר עלה עליו הגורל לה' ועשהו חטאת' היא, שהכהן גדול יאמר 'לה' חטאת' ויעשנו חטאת בדיבורו, ואמירה זו היא מדאורייתא, שהגורל והאמירה קובעים את השעירים (ע"פ ריטב"א וגבורת ארי בדעת התוס' ישנים). ויש שסובר, שמן התורה אינו צריך לומר כלום, ויעשהו חטאת' הכוונה לגורל, שבעליית הגורל בלבד נקבע השעיר של ימין בגורל של ימין, ושל שמאל בשמאל (גבורת ארי).

רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר לֹא הִיָּה צְרִיף לומר 'חֲטָאת' אֶלָּא 'לֵה', שלדעתו, הכתוב 'ועשהו חטאת מתייחס רק להקרבת השעיר ולא לדיבורו של הכהן בשעת הגורל, וכוונת הכתוב היא שאחרי שעלה הגורל ואמר 'לה', יקריבונו לחטאת, ואין צורך לומר 'חטאת' (ע"פ תוס' רא"ש וריטב"א, אולם ראה תוס' ישנים וגבורת ארי בביאור דבריו). ואף לדעת ת"ק, סיוע הגורל הוא באמירת 'לה', אלא שגזירת הכתוב היא שיאמר גם 'חטאת' (ריטב"א).

גְּמָרָא. דְּלֹא נִיבְרַח וְלִישְׁקוּל - כדי שלא ימשמש בגורלות לדעת איזהו של שם ויעלה אותו בימין, שסימן טוב לישראל אם של שם עולה בימין (רש"י). ואין החשש שיעשה זאת במזיד, שאם כן הוא מבטל מצוות הגרלה, אלא שמה מתוך שהוא חומד ותאב שהגורל יעלה בימין, ישכח ויעלהו ללא גורל (תוס' ישנים; רש"י; ריטב"א בביאור ראשון). או שמה 'חשדהו' שממשמש ומכוון להעלות את של שם (ריטב"א, בביאור שני). ויש סוברים, שהחשש הוא שיעשה זאת במזיד, למרות שמבטל בכך מצוות הגרלה (תוס' רבינו פרץ, המובא בקובץ שיטות קמאי, וראה שיה יצחק, שלדעתו החשש הוא בכחני בית שני, שקנו את כהונתם בדמים ולא היו ראויים לה).

אֶלָּא שֶׁל חוּל נִקְדָּשָׁה, שאמנם ההגדרה אינה עבודה, אבל כבוד והידור מצוה לעשותה בשל קודש (תוס' ישנים; תוס' רא"ש; ריטב"א. אולם ראה ביאורנו להלן ד"ה רבי יהודה, שיש שסובר שההגדרה היא עבודה). ושאלת הגמ' היא לפי מה שקיימא לן (ר"ה כה, א) כדעת הסובר ש'מצוות לאו ליהנות ניתנו' [דהיינו שקיום מצוה אינו נחשב הנאה], כי לדעת הסובר 'מצוות ליהנות ניתנו', אם הקלפי תהא של קודש, נמצא שנהנה משל קודש שלא לצורך, מאחר שאין חיוב לעשותה משל קודש (ריטב"א בביאור שני, וראה מהר"ץ חיות, המציין כי רבא שאמר כאן שהקלפי היה של חול, הוא הסובר ש'מצוות לאו ליהנות ניתנו'). ויש סוברים, ששאלת הגמ' היא אף לדעת הסובר 'מצוות ליהנות ניתנו', כי מאחר וכבוד המצוה שיהא בשל קודש, אינו נחשב שנהנה שלא לצורך, כשם שמתור להשתמש בכלי שרת בעבודת המקדש (תוס' ישנים; ריטב"א בביאור ראשון).

עֲבִירָה מִטְּמֵמַת לְבוּ שֶׁל אָדָם. ומאכלות אסורים מטממים יותר משאר עבירות (מסילת ישרים, יא). ואם אוכל בהיתר, אינם מטממים, כי אין טבע המאכלים האסורים לטמם, אלא מה שיש עבירה באכילתם, וכשאין עבירה, אינם מטממים (דרשות הר"ן יא, ד"ה ואני סובר; מהר"ל תפארת ישראל ח). ויש סוברים, שאפילו אם אוכלם בהיתר הם מטממים (העמק דבר דברים ו, יא, והרחב דבר שם; משך חכמה שם).

אָדָם מִטְּמָא עֲצָמוֹ מַעַט, מִטְּמָאִין אוֹתוֹ הֶרְבֵּה - שאם חטא באבר אחד, מטמאים אותו בכל רמ"ח אבריו (ראשית חכמה שער הידיה, ה). ו'מטמאין אותו', הכוונה שמניחים אותו ליטמא (רש"י), וכמאמרם לעיל (לח, ב) 'בא ליטמא פותחין לו' (משנת רבי אהרן א, רכ).

מִלְמַטָּה, מִטְּמָאִין אוֹתוֹ מְלַמְעָה - שיש הרבה מסינים להטעותו, וכמאמר הכתוב (זכריה ג, א) 'והשטן עומד על ימינו לשטנו', ואם מקדש עצמו מלמטה, מקדשים אותו המלאכים הקדושים מלמעלה (ריטב"א). ולפי ערך המעט שטמא או מקדש עצמו, כך מטמאים או מקדשים אותו הרבה (משנת רבי אהרן א, רכה).

אָדָם מְקַדֵּשׁ עֲצָמוֹ מַעַט, מְקַדְּשִׁין אוֹתוֹ הֶרְבֵּה - אם מצידו עשה את המקסימום שהוא יכול (נחלת אליהו עמ' שגב).

פרק רביעי - טרף בקלפי

מִשְׁנֵה. טָרֵף בְּקַלְפֵי - חטף ולקח את הגורלות במהירות מן הקלפי (ע"פ רש"י ורע"ב). ויש שפירשו, שעירבב ונענע את הקלפי כמה פעמים (וכמו 'ביצים טרופות') [ע"פ רבנו חננאל, מאיר, ותפארת ישראל יכין, א. וטעם דין זה יתבאר בגמ'].

וההגולה מתוך קלפי היא חובה מדאורייתא, שנאמר (ויקרא טז, ט) 'אשר עלה עליו הגורל', - שיעלה מתוך קלפי (תורת כהנים אחרי ב, ד, המובא בתוס' ישנים, וריטב"א להלן ע"ב בשם 'ש' אומרים'). ויש סוברים, שההגולה עצמה היא אכן מדאורייתא, אך שתהא מתוך קלפי, הוא מדרבנן (ריטב"א להלן שם, והתוס' רא"ש כתב, שדברי התורת כהנים הן אסמכתא, וראה מה שכתבנו להלן ד"ה התורה).

ושני השעירים עומדים אחד לימין הכהן גדול, ואחד לשמאלו (רש"י; רמב"ם עבודת יום הכיפורים ג, ב), כי אם אינו קובע להם מקום מימין ומשמאל, הגורל אינו גורל, כי יוכל להניח כל גורל על איזה מהם שירצה (ע"פ שפת אמת שתמה מדוע המשנה לא הזכירה זאת).

וְהֶעֱלָה שְׁנֵי גוֹרְלוֹת, אחד בימינו ואחד בשמאלו (רש"י כאן, וביקרא טז, ח), כי אם היה מעלה את שניהם זה אחר זה בימינו [ככל שאר העבודות הנעשות רק בימין], הגורל השני לא היה עולה על פי גורל, אלא על פי מה שעלה בגורל הראשון כבר היה נודע ממילא מה עלה בגורל השני, והתורה אינה אומרת (שם) ונתן אהרן על שני השעירים 'גורלות', ששניהם יעלו בגורל (פנים יפות שם, וראה מה שהובא להלן ד"ה רבי יהודה).

'אישי' - אדוני (רש"י לעיל יח, א). **הִגְבֵּה יְמִינָה,** ואמירה זו היא מחשש שמה הכהן גדול טרוד וממהר לשאר עבודות היום, וישכח להגביה (תוס' ישנים וריטב"א, ע"פ שיה יצחק).

ראש בית אב אומר לו 'אישי כהן גדול הגבה שמאלך', ולא הסגן אומר זאת, משום שראש בית אב הוא העומד לשמאלו (מאיר; גבורת ארי). ולכן, לאחר שכבר שנינו לעיל (לז, א) 'הסגן